

A NEMZETI KÖNYVTÁRA.

VII. FÜZET.

OSZTÁLYHARCZOK ÉS SZABADKÖMŰVESSÉG

FELOLVASTA:

D^r. WOLFNER PÁL t.

a „Nemzeti” „páholy 1904. évi október hó 3-iki munkáján.

BUDAPEST, 1904.
MÁRKUS SAMU TV KÖNYVNYOMDÁJA

Amidőn programmunk tárgyalásához hozzáfogunk, szükséges lesz már jó eleve azokat a nagy, általános szempontokat meghatározni, amelyek nélkül programmunk reális alapja hiányoznék.

A program csak akkor lesz jó, csak akkor lesz sikeres működés alapja, ha tényleg a mai társadalmi viszonyokban gyökerezik, ha szem előtt tartja mindazokat a mozgalmakat és tényezőket, amelyek állami és társadalmi életünkbe belejátszanak.

Ebből kiindulva szükségesnek tartottam, hogy mindenekelőtt azzal a viszonyal jöjjünk tisztába, a mely programmunk alapvető pontja, a nemzeti törekvés és a mai társadalmi mozgalmak legjelentékenyebbje a szocializmus között van, vagy lehet.

Első hallásra a két fogalom szinte paradoxonszerűen hangzik egymás mellett.

Gondolatainkban a szocializmusról rendszeren egy oly kép jelenik meg, amely a legmesszebbmenő nemzetközi-séggel, hazafiatlansággal, sőt egyenesen hazaellenes aspirációkkal van összekapcsolva.

Gyakran halljuk és hallottuk, hogy a szocializmus minden nemzeti érzést, minden nemzeti gondolkodást a legridegben a legengesztethetlenebbül tagad, s így szinte ösztönszerűleg tolul ajkunkra a válasz, hogy a mi működésünk a nemzeti működés és az úgynevezett szociális mozgalom sem mint barát, sem mint fegyvertárs, nem állhat egymás mellett, hanem szinte, mint ellenség áll egymással szemben,

De ha e kérdést nem az általánosan elcsépeelt frázisok alapján, hanem társadalmi és történelmi világítás mellett vizsgáljuk, egészen más képet fogunk nyerni.

Szükséges lesz azonban, hogy e bonyolult és szövevényes viszony megértéséhez egy kis történelmi bevezetést nyújtsak, amelylyel nem akarom türelmeteket fárasztani, de amely nélkül következtetésemet elmondani nem tudnám. Iparkodni fogok azonban, hogy minél rövidebb legyek.

A szocializmus történetírói léptenyomon hangoztatják, hogy a szocializmus lényegileg nem más, mint a munkásosztály harcza az uralkodó osztályok ellen. Ez az állítás igaz, és teljesen megfelel a tényeknek. A szocialisztikus történelem tévedése csak ott kezdődik, mikor a ma folyó osztályharcokban az egész munkásság az egész proletariátus osztály harcát látják. Szerintük az összes elnyomott osztályok egy szolidaris nagy egészet képeznek, amely egységesen harcol a maga elnyomói ellen s amelynek jelszava:

»Világ proletárjai egyesüljete!« egy közös programot, közös aspirációkat, sorsuk kedvezőbbre való fordulásának közös előfeltételeit hirdetik.

Szabadjon hosszas elméleti fejtegetések helyett egy, a közel múltban előfordult példával ezen álláspontot megcáfolnom.

A német szocializmus egyik legkíválóbba tudományos gárdájának egyik büszkesége Eduárd Dávid, tavaly egy nagy munkát irt az agrár kérdéstről. Ebben a munkában az ortodox szocialistáknak igen kellemetlen igazságok fordulnak elő. Midőn Dávid a mezőgazdasági szocialista elvtársak jövő

helyzetét megvilágítani próbálta és amikor az eszközöket kereste, melyekkel a mezőgazdasági proletariátus sorsán gyökeresen segíteni lehetne, a Marxizmus alapvető dogmáit volt kénytelen megtámadni. Az a tanítás ugyanis, amelyet Marx Károly a munkásosztály általános igazságává akart tenni, voltaképpen csak az ipari proletariátusra vonatkozik. Marx kétségkívül nagy, hatalmas, genialis koncepcziójú fő, de benne élt az ötvenes és hatvanas esztendőök angol gazdasági életében, előfeltételei következtetésesei egyaránt ebbe a világba vitték. Gondolatmenete, amelylyel a munkásosztály jövője helyzetéről képet ad, logikus folyamánya mindannak, ami Angliában az ötvenes és hatvanas esztendőökben az ipar terén szembetűnő és domináló.

Marx látta, hogy a nagy tőkék mind kevesebb kézben halmozódnak össze, látta, hogy a nagy tőkék versenye a kis üzemeket miként teszi mindjobban tönkre. Látta, hogy a munkásosztály tagjai mint merülnek el, mindig jobban és jobban a nyomorba és szegénységbe és azt hitte, hogy a proletariátus jövője fejlődése ugyan ebben az irányban fog tovább történni. Ha majd a nagy tőke

annyira kumulálódik, a munkásosztály annyira elnyomorodik, hogy az egész gazdasági fejlődés mintegy önönmagát ad absurdum vitte, akkor fog majd Marx szerint az a nagy szocziális forradalom bekövetkezni, amely az egész állami gazdasági és társadalmi rendet egyaránt el fogja sodorni.

Természetes, hogy ezen felfogás mellett csak kívánatos lehetett az, hogy ez az időpont minél hamarább érkezzék el és így a munkásosztály programja, szükségképen az, hogy ennek az időpontnak elkövetkezését siettesse.

Így tehát a marxizmus szerint az öntudatos munkásosztály harcának az a feladata, hogy mindent ami a fejlődés útjában áll elseperni. Ehhez képest a szocialisták mindig azon az állásponton állottak, hogy a kisüzemek az iparban nem foglalhatnak helyet.

És most jön Dávid és a parasztosztályra épen az ellenkezőt bizonyítja. A mezőgazdasági proletariátus, közvetlenül csak úgy segíthet sorsán, ha kis üzemet tud a maga számára teremteni.

Az iparban a kis üzem tényleg ellentétben áll a munkásság fejlődésével. A nagy gyár jobb munkabért fog fizetni, inkább lesz képes a baleset biztosításra,

inkább lesz képes nyugdíj intézetet alkotni, szellősebb, tágasabb, egészségesebb helyiségben fogja a munkásokat dolgoztatni, mint a kismester, ki egy szűk műhelyben 2-3 legény nyel dolgozik.

A marxismus következtetései tehát az ipari munkásosztályra mindenképen megállanak. Nem állanak azonban meg abban a pillanatban, amikor a dogmát általánossá akarják tenni és nemcsak az ipari, hanem a mezőgazdasági proletariátusra is alkalmazzák.

A kelet-elbiai munkásnak vagy a pomerániai parasztnak nem az az érdeke, hogy a Schwerinek vagy Putkamerek még nagyobb latifundiumokat kerítsenek kezükbe. Hisz köztudomású, hogy a latifundiumok mezőgazdasági cselédségnek helyzete mily kevésbé irigylésre méltó! Ellenkezőleg az ő érdekük az, hogy ha csak egy igen kis telepen is, de a maguk számára, a maguk nevében gazdálkodjanak. Világos tehát, hogy a kis üzem az ő számukra az egyedüli mód a boldogulásra és így a marxismus egyik alapvető dogmája, mihelyt nem kizárólagosan az ipari proletariátusra alkalmazzuk, elveszti erejét és igazságát.

A szocialis történetíróknak igazuk van akkor, mikor azt mondják, hogy a történelem fejlődésében szüntelenül osztályharcokat látunk. Nincs igazuk azonban, mikor ebben természetellenes csodálatosan igazságtalan tünetet vélnek felfedezni.

Kétségtelen, hogy minden állami és társadalmi rendben voltak és vannak mindig uralkodó osztályok. Az uralkodást természetesen nem szabad misztikus értelemben venni. Ha uralkodó osztályról beszélünk, mindig azt értjük alatta, hogy ennek tagjai foglalják el a katonai, bírói, hivatalnoki állásokat. Az ő érdekükben kezdik meg a háborút, kötik meg a békét, hozzák a törvényeket, alkotják meg a vámokat.

Egy bizonyos időponton túl, mindig támadnak gazdasági és egyéb érdekek, amelyek a hatalomból, az uralkodásból kizárt részt osztálylyá tömörítik és ez az osztály azután megfogja kezdeni a maga osztályharcát. De ezeknek az osztályharcoknak lényegében van az, hogy nem végződnek sem győzelemmel, sem vereséggel, hanem kompromissumokkal.

A 19-ik század története világos kétségbevonhatatlan adatokkal igazolja ennek a felfogásnak helyességét. A

18-ik század közepétől kezdve, egészen úgyszólván napjainkig tisztán és világosan láthatjuk mindenekelőtt a polgári osztály harcát. Láthatjuk, hogy az ipari forradalom miként termett meg, először Angliában, később a kontinensen, egy mindig erősebb, egy mindig hatalmasabb polgári osztályt, amely az uralkodó földbirtokosokkal szemben, szintén részt akar venni az állami és gazdasági hatalomban. Látjuk, hogy néhol foradalmak, néhol békés fejlődés után, miként éri el ezt a célit. Látjuk, hogy ezekben az osztályharcokban ép úgy használják az általános, a nagy, az egész emberiségre kiható jelszavakat, mint ahogy néhány évtizeddel később a szocialisták használták.

A manchesteri kereskedő, vagy az esseni gyáros ki a rendi alkotmány ellen menydörög, ép úgy a szabadság eszményéről beszél, mint az a munkásvezető, aki ma a humanizmus és a szabadság nevében harcra hívja munkástársait.

A jelszavak mindenütt ugyanazok, noha mindenütt más és más érdekek állanak mögöttük szemben. Vegyünk egy pregnáns példát.

Köztudomású dolog, hogy a 40-es szabadság-mozgalmakban a hazájukból elüldözött lengyelek mindenütt nagy szerepet játszottak. A lengyelek állottak a februári forradalom barikádjain. A lengyelek küzdöttek az egységes Olaszországért, a lengyelek estek el az erdélyi és magyar csatatereken. A lengyel fogalma egyértelmű lett a szabadság fogalmával, az elnyomott népek felszabadításának vágyával a szabadság tiszta eszményével. Kövessük egy ilyen lengyelnek pályafutását. Tegyük fel, hogy 1832-ben belekeveredett Varsóban egy összeesküvésbe a fenálló orosz rendszer ellen. Amikor éjjeli gyűlésén megjelent, ott kétségtelenül szabadságról és elnyomatósról beszéltek De mi volt annak a szabadságnak fogalma, amelyet egy lengyel nemes, egy lengyel főúr lelke szomjazik? A régi lengyel nemesi alkotmány visszaállítása, a hajdani aristokratikus köztársaság felállítása, a nemesség megtört uralmának újból való megteremtése ezek az ideálok, amelyek egy lengyel nemesi felkelőt a 30-, 48, vagy 63-as években vezettek. Ezeknek az ideáloknak annyira nincs közük a nép dolgához vagy demokratizmushoz, hogy 63-ban például a fel-

kelő lengyel nemeseket saját honfitársaik a lengyel parasztok verték agyon.

Tegyük fel, hogy az összeesküvést, amelyről előbb szólottunk felfedezték és a mi lengyel nemesünk menekülni kénytelen és Parisba megy. Ott honfitársaitól megfogja hallani, hogy Parisban vannak hatalmas titkos társaságok, amelyek az elnyomatás ellen szervezkednek, melyek a zsarnok uralmat megakarják dönteni, amelyek ha győznek nagy általános harcot fognak majd elkezdni az összes elnyomott népek érdekében.

A menekült f elfogja magát vétetni egy ily társaságba és össze fog kerülni kis polgárokkal, blouzos munkásokkal, akik ép úgy az elnyomatásról és szabadságról beszélnek, mint varsói barátai de akik az elnyomók alatt nem a despotizmust, hanem a vagyonos középosztály uralmát értik, kik a szabadság- eszményébe nem a régi rendi alkotmánynak, hanem ellenkezőleg a gazdasági forradalomnak, a nagy szociális átalakulásnak reményét viszik bele. És ha majd egy napon a párisi társaságok megfogják kísértetni a harcot a királyi csapatok ellen a barrikádokon, ott fog

állani a lengyel arisztokrata is, aki tán valamelyik polgári nemzetőr golyójától esik el és megtörő szeme ott fog csüngen az azon a zászlón, amelyre a szabadság neve van felírva, és amely szabadság itt oly egészen mást jelent, mint ami őt a száműzetésbe vitte.

Hosszasabban időztem ennél a példánál, mely világosan bizonyítja, hogy a történelemi fejlődés tárgyalásánál miért nem szabad gondolatainkat jelszavak által vezetetni.

A szocializmus a »világ proletárjai egyesültek!« jelszavat írta zászlójára. Ebben a három szóban két állítás van és mind a kettő téves.

A jelszó proletárról beszél minden közelebbi meghatározás nélkül és evvel azt a hitet akarja felkelteni, hogy az összes munkásokat, az összes elnyomottakat egyesíti. De már előbb láttuk, hogy mindjárt a legközelebb eső mezőgazdasági munkásra a marxizmus nemzetgazdasági igazságai nem állanak.

A szocializmus nem a munkásságnak, nem a proletariátusnak hanem annak csak egy részének, az ipari munkásoknak osztályharcza, és amennyire nem all az, hogy a socializmus az egész proletariátust öleli fel, ép oly kevésbé áll.

hogy nemzetközi jelentőségű az, amelyet a közös jelszó »világproletárjai« akar kifejezni.

Addig amíg az ipari fejlődés minden országban csak kellemetlen sanyarú viszonyokat nyújtott a munkásoknak, könnyű volt a közös keserűséget nemzetközi jelszavakkal egyszerűsíteni.

A 60-as esztendőök óta azonban nagyobb ipari államaiban legalább az ipari munkássá helyzete sok tekintetben javult. Magasabb munkabérek, jobb megélhetési viszonyok, a politikai hatalomba való befolyás váltotta fel az előbb reménytelen helyzetet. Franciaországban, Angliában, Németországban az ottani ipari munkásosztály számot tevő tényező lett, amely lassanként beilleszkedik a meglevő állami és társadalmi rendbe. A nagy szocialis forradalom fantasztikus képe mind jobban és jobban tűnik el azoknak szemei előtt, kiknek a jelen is tud már valamit nyújtani. A munkás, aki kényelmes tiszta lakásban él, akinek szórakoztatásáról munkáskönyvtárak, munkásszínházak, munkáskasinók gondoskodnak, kinek bére egészséges táplálékot enged meg, aki bent ül az iskolaszékben, vagy a községi képviselőtestületben, ragasz-

kodni fog, hogy ha tán nem is vallják be nyíltan, azon az állami rendhez, amely neki elviselhető létet biztosít. A német, a francia, az angol, vagy olasz szocialisták fennen hangoztatják a nemzetköziséget, döntő pillanatban azonban mégis csak saját hazájuk fiaivá lesznek.

Csak a minap jelentette ki Bébel a brémai szabadkőművesi kongresszuson, hogy ő ugyan feltétlenül nemzetközi, de ha arról volna szó, hogy csak egy talpalattnyi német föld kerüljön idegen kézre, akkor minden jó szocialista tudni fogja a kötelességét.

Ha a tavalyi drezdai kongresszus jegyzőkönyvét olvassuk, csodálkozva fogjuk látni, hogy a nagy nemzetközi érzés még a nagy, még régi dél- és észak-német ellentéteket sem tudta kiegyenlíteni és hogy a bajor és porosz elvtársak egy cseppet sem állanak jobb viszonyban egymással, mint a bajor és porosz osztályok. Hallottuk, hogy a bajor szocialisták vezére szemrehányó hangon kiáltotta oda Bébelnek; hogy »elvégre nem lehet mindenki porosz!« A mire Bébel azzal válaszolt, hogy München a német szocialisták Capuájának

nevezte, ahol a szocializmus testileg és lelkileg egyaránt sörbe faliad.

A badeni elvtársak szónoka minderre azzal duplázott reá, hogy a porosz és berlini elvtársakat erősen megtámadta, akik szerinte úgy tesznek, mintha az egész gyűlés az ő kedvükért volna csupán.

Folytathatnám ezeket a szemelvényeket. Utalhatnék az amsterdami kongresszusra, ahol az ortodoxok keserűen támadták meg a francia szocialisták azon részét, kik egyenesen támogatják a mostani minisztériumot, sőt akiknek sorából miniszterek is kerültek ki. De azt hiszem minden példánál jobban világítja meg a szocializmus és nemzetköziség viszonyát az a hasonlat, melyet a német szocialisták egyik vezető tagja használt.

Amikor a nemzetköziségről kezdtünk beszélni, ő így szólt: »Látott-e már Ön vallásos körmenetet processziót vagy ilyesfélét?« Azt mondtam, hogy igen. Mire ő folytatta: »Vannak bizonyára napok az évben, amikor a vallásos kegyelet nagy ünnepélyek között kivesz valamely ereklyetartóból egy ereklyét. Mielőtt kivennék térdre borulnak előtte, aztán nagy ünnepi menetben körül

hordják, mindenki leveszi főveget, mindenki csókkal illeti a fődőjét, harsogó zenével, lobogó zászlókkal viszik körül hogy azután ismét visszategyék az ereklyetartóba és egy évig ne gondoljon reá senki.

A nemzetköziség is egy ilyen ereklye. Évenként egyszer a pártgyűléseken előveszik, meghajolnak előtte, ünnepélyesen körülhordják és azután egy évig ismét nem gondolnak vele.

Az idő rövidsége nem engedi, hogy nagyobb tudományos apparátussal fejtsen ki azt amit elmondottam. Le kell belőle már most vonnom a következtetést, s ez a következtetés így hangzik:

A szocializmus nem a nagy általános nemzetközi forradalmi mozgalom, mely ellensége minden fennállónak, hazának, nemzetnek, vallásnak, egyesülésnek. Nem láthatok benne egyebet, mint, a proletariátus egy részének az ipari munkásoknak osztályharczát, amely ugyanazon gazdasági és társadalmi javakra irányuk amelyekért az őt megelőző s utána következő osztályharczokat folytatják.

Es itt van az a pont. ahol a mi működésünk a szocializmusba bekapcsolódik. A szabadkőművesség nem áll az öntudatos osztályharczok álláspontján.

Mi tényleg a nagy, a hatalmas, az emberi gondolatokat tartjuk szem előtt és ebben az értelemben, az ami a szocializmus kíván, a mi programmunk csak egy részét teszi ki. Egy gazdaságilag eléggé érett osztály mire akarja megszerezni azokat a javakat, melyeket mi az egész emberiség közkincsévé akarunk tenni? Volt egy idő mikor a mi munkánk összeesett a szabadelvű polgárságnak küzdelmével. A jövő fejlődés lehetőleg bennünket is a szocializmus támogatói között fog találni; de nem azért támogatjuk a polgárság küzdelmét, mintha szabadelvűek lettünk volna, nem azért fordul rokonszenvünk a szocializmus felé, mert a szocializmus dogmáit valljuk, hanem mert a mi programmunknak alapvető lényeges előfeltételét követjük akkor, midőn a jogaikért küzdő osztályok segítségére és támogatására sietünk. És amikor most a szövetségben mind általánossá lesz az a kívánság, hogy közöttünk és a szocialisták között valamilyen kapcsolat jöhessen létre, azt mondom, hogy ha mi a szocializmus lényegét így történeti megvilágításból tekintve, megértettük, tisztában vagyunk azzal is, hogy milyen természetű lehet ezen kapcsolat.

Támogatnunk kell a küzdő munkásosztályt, ez feltétlenül bizonyos, ámde ezen támogatás nem a nemzetközileg szervezett proletariátusnak szól, hanem az ipari munkás osztályharcznak, mely ép oly jogosult mint amilyen a polgárságé volt s mint amilyen majd az ezután elkövetkező osztályoké lesz. Engedjétek meg, hogy e hézagos és ki nem merítő fejtegetésemet a modern német szocialisták legkiválóbb vezetőjének B e r n s t e i n Edének egy képével fejezzem ki.

Ő volt az első, ki az orthodox dogmák uralmától szabadulni bírt, aki a szocialista forradalom fantomja helyébe pozitív gyakorlati munkát állított fel.

Midőn egyszer a szocialismus végcéljáról beszélt, így jellemezte a helyzetet. A szocialismus, így szólt, hasonlít a vándorhoz, ki egy szomorú, egyhangú sivatagon keresztül a távoli kék hegyek felé halad. Addig amíg útja a sivatagon vezetett keresztül, ez az út könnyű volt, mert az irány világosan meg volt jelölve. Sem jobbra, sem balra kitérnie nem lehetett, de a vándor végül elérkezett a hegységhez és látta, hogy amiről azt képzelte, hogy egységes tömör egész, amilyen egyenesen tud

keresztüljutni, tulajdonképen egy szakadozott tömeg, amelyen csak ügygyel bajjal vergődhetik keresztül. Az egyenes menés többé nem lehetséges, hol jobbra hol balra kell kitérni, vízmosásokat kikerülni, szakadékokat áthidalni, néha órákig egész más irányban haladnia, hogy azután bajjal, fáradsággal valahogy átvergődjön.

A szocializmus nem az egyedüli vándor, mely a sivatag szélén megjelenik és amely hosszú, küzdelmes út után a hegységbe elér. Ilyen vándorok jöttek már előtte és jönnek még utána. Mindegyik előtt ugyanazon nehézségek állanak.

A mi feladatunk az, hogy minden küzdő vándor számára ezt az utat megkönnyítsük. Nem azért, mert szabadelvűek, nem azért mert szocialisták, hanem azért, mert emberek, küzdő, fáradt emberek, akik azt akarják elérni ami a mi hitünk szerint természettől fogva megilleti őket.

Ez lebegett a szabadkőművesség szeme előtt az eddigi osztályharcokban, ez a mi szerepünk most is, amikor a társadalmi mozgalmak középpontjában, az ipari munkásosztály harcza a szocializmus áll.